

Streszczenie rozprawy doktorskiej: *Rozum i moralność. Próba rozwinięcia filozofii moralnej Thomasa Nagela o elementy etyki cnót*, napisanej na seminarium z etyki pod kierunkiem ks. prof. dr hab. Władysława Zuziaka

Celem przedstawionej pracy było rozwinięcie filozofii moralnej Thomasa Nagela o elementy neoarystotelesowskiej etyki cnót. Nagel jest znaczącym współczesnym myślicielem, który podejmuje szerokie spektrum zagadnień należących do różnych obszarów filozofii. Najbardziej znany jest jako obrońca racji deontycznych i realizmu etycznego, przeciwnik fizykalizmu oraz autor koncepcji współwystępowania wewnętrznego i zewnętrznego punktu widzenia. Propozycje Nagela pozwalają naświetlić i częściowo rozwiązać niektóre z podstawowych sporów w filozofii moralnej. Jednak Nagel nie udziela odpowiedzi na pewne istotne pytania o praktycznym i normatywnym charakterze – np. Co powinniśmy zrobić, żeby ludzie nie tylko mogli, ale również chcieli kierować się racjami? W jaki sposób można i powinno się zapewnić to, aby w decyzjach moralnych szerokie spektrum racji było rzeczywiście uwzględniane? Jakie znaczenie powinno mieć przyjęcie zaproponowanej typologii racji dla praktyk moralnych w szerszym kontekście? W związku z tym podjęto próbę uzupełnienia tej koncepcji i nadania jej bardziej praktycznego wymiaru, związanego z procesem kształtowania charakteru i mądrości praktycznej.

Podstawową metodą badawczą była krytyczna analiza źródeł oraz elementy syntezy i komparatystryki. Głównym przedmiotem analiz były teksty Nagela oraz jego komentatorów, a także publikacje filozofów, którymi się inspirował lub z którymi polemizował. Ze względu na wątki interdyscyplinarne, skorzystano również z literatury przedmiotu ząębającej się z innymi dyscyplinami współczesnej nauki, głównie z zakresu szeroko rozumianej kognitywistyki i psychologii.

Na strukturę pracy składają się: wstęp, cztery rozdziały, zakończenie i bibliografia.

W rozdziale pierwszym (*Wprowadzenie do filozofii Thomasa Nagela*) zostały zarysowane podstawowe założenia i inspiracje Nagela oraz epistemologiczne i metafizyczne założenia jego filozofii. Przedstawiono również jego koncepcję współwystępowania dwóch

perspektyw i jej wpływ na filozofię moralną Nagela. W ostatniej części rozdziału poddano analizie typologię racji do działania i zagadnienie pluralizmu etycznego.

Drugi rozdział (*Realizm etyczny i obiektywność etyki*) obejmuje analizę zagadnień metaetycznych, w szczególności kwestię realizmu etycznego. Przedstawiono polemikę Nagela z „teorią błędu”, a także przeanalizowano inspirowane „teorią błędu” stanowisko fikcjonalistyczne. W ogólnym zarysie stanowisko metaetyczne Nagela zostało uznane za przekonujące, jednak ukazano też wartościowe elementy w koncepcjach konkurencyjnych do propozycji Nagela. Następnie omówiony został problem ontycznego statusu wartości i ich relacji ze sferą racji oraz główne aspekty debaty dotyczącej kompatybilności realizmu etycznego i założeń przyjmowanych przez nauki ewolucyjne. W odniesieniu do tych kwestii zwrócono uwagę na zalety i perspektywy rozwojowe nieredukcyjnego naturalizmu.

W rozdziale trzecim (*W stronę współczesnej etyki cnót*) przeanalizowane zostały rozważania Nagela dotyczące zagadnień z zakresu filozofii praktycznej, obejmującej problematykę motywacji, rozumowania praktycznego i podejmowania decyzji moralnej. Stanowisko Nagela zostało skonfrontowane z Hume’owskim modelem motywacji i z jego współczesną wersją reprezentowaną przez Bernarda Williamsa. Ukazane zostały zarówno mocne strony argumentacji Nagela, jak i ograniczenia związane z jego teorią. W tym rozdziale również zostało zawarte wprowadzenie do zagadnienia etyki cnót oraz zbadana została kompatybilność koncepcji Nagela z głównymi założeniami neoarystotelesowskiej etyki cnót.

W rozdziale czwartym (*Rozum, emocje i etyka cnót w perspektywie typologii racji*) podjęto próbę rozwinięcia koncepcji Nagela o elementy współczesnej etyki cnót z uwzględnieniem najnowszej wiedzy o biologiczno-psychicznej konstrukcji człowieka. Rozwinięcie filozofii Nagela o elementy etyki cnót zaproponowane w przedłożonej pracy ma dwa wymiary. Po pierwsze, polega na tym, aby jego typologię racji wzbogacić o wymiar praktyczny i zapewnić jej element stabilizujący w systemie motywacyjnym. Ujęcie to uwzględnia arystotelesowskie rozumienie cnoty jako trwałej dyspozycji oraz ideę złotego środka, która jest zastosowana do ważenia racji. Po drugie, zaproponowano wykorzystanie typologii racji do nałożenia ograniczeń na stosowane metody wychowawcze. Ostatni rozdział dotyczy więc praktycznego wykorzystania typologii racji i koncentruje się na tym, aby koncepcję Nagela odnieść do rzeczywistych problemów i istniejących praktyk moralnych.

Przeprowadzone badania wykazały, że powiązanie filozofii moralnej Thomasa Nagela i elementów współczesnej etyki cnót jest możliwe i korzystne zarówno dla koncepcji Nagela, jak i dla etyki cnót – zatem główny cel rozprawy został osiągnięty. Jednocześnie w toku pracy pojawiły się pytania i problemy, które jedynie zasygnalizowano, ponieważ wymagają one

osobnych, dodatkowych analiz. Należą do nich między innymi: możliwość zastosowania pojęcia modelu do dyskursu etycznego, przydatność pojęcia prototypu przy określaniu wagi danej racji *prima facie*, rola odkryć nauk empirycznych w dyskusji pomiędzy internalizmem i eksternalizmem motywacyjnym, relacje pomiędzy racjami i emocjami, wpływ badań empirycznych na rozumienie natury ludzkiej oraz możliwość rozbudowania Nagelowskiej typologii racji poprzez wyodrębnienie ich podtypów lub wzbogacenie charakterystyki poszczególnych typów racji.

Olivia Koptalowska